

Evaluatie Bomenbeleid 2013 - 2016

Afdeling Milieu/Stadsbedrijven

Juli 2016

Gemeente Utrecht

Colofon

Gemeente Utrecht

Milieu en Mobiliteit/ Stadsbedrijven

Grafische realisatie

CAD-unit REO, Stedenbouw

Fotografie

As van Berlage, foto Jan Lankveld

Overige foto's, Gemeente Utrecht

Status

Vastgesteld 5 juli 2016,

College van B&W

Inhoud

1	Evaluatie bomenbeleid 2013 -2016	05
2	Doelen bomenbeleid, de maatregelen en de uitkomst hiervan	07
3	Agenda voor de toekomst	21
4	Eindconclusie	22
	Bijlagen	23
	Voorbeelden investeringen in hoofdstructuur	23

Foto:
**Monumentale bomen As
van Berlage**

1 Evaluatie bomenbeleid 2013 - 2016

1.1 Aanleiding evaluatie

In de gemeenteraad van 12 november 2015 is bij de bespreking van de programmabegroting 2016, de motie evaluatie Bomenbeleid ingediend (motie M2015/178).

In de motie wordt om een evaluatie van dit beleid gevraagd, omdat het Bomenbeleid Utrecht is vastgesteld in 2009 en een eerdere evaluatie van dit beleid op verzoek van de commissie Stad en Ruimte, dateert uit 2012. Gezien het feit dat de looptijd van dit beleid tot 2030 reikt, vraagt de raad of het mogelijk is nieuwe inzichten in het beleid op te nemen en wil de raad weten in hoeverre het beleid tot nu toe resultaten heeft opgeleverd. Daarnaast wil de raad in het vervolg elke vier jaar een evaluatie van het bomenbeleid.

1.2 Doelstellingen Bomenbeleid 2009

In 2007 werden voorstellen gedaan om de Algemene Plaatselijke Verordening te vereenvoudigen en onnodige voorschriften te verwijderen. Daarbij werd o.a. voorgesteld de kapverordening te laten vervallen. Dat leverde veel vragen op omdat er geen helder beleidskader was en er regelmatig discussies waren over de kap van bomen. Dat was de aanleiding voor het opstellen van een Bomenbeleid voor Utrecht. Samen met de Milieugroeperingen in Utrecht is in 2008-2009 het Bomenbeleid voor Utrecht opgesteld dat nadrukkelijk een tweetal doelen zou dienen: het verbeteren van de communicatie en transparantie in het proces en doelstellingen over meer volwassen bomen en het vaststellen van een hoofdstructuur voor de stad.

In het Bomenbeleid zijn deze opgaven uitgewerkt. Voor een betere en transparantere afweging is bij de planvorming de Bomenparagraaf ingevoerd die inzichtelijk maakt wat de gevolgen zijn voor bomen in een plan. Daarmee wordt duidelijk welke waarden worden aangetast en welke waarden worden toegevoegd. De Bomenparagraaf maakt integraal onderdeel uit van de besluitvorming. Door de bomenparagraaf vanaf de start van een project op te nemen, kan de discussie over hoe om te gaan met bomen in een bepaald plan ook op tijd plaatsvinden en niet pas nadat al onherroepelijke besluiten over bouw of inrichting zijn genomen. Daarmee ontstaat er voorbereidingstijd voor ingrepen tot behoud of indien nodig voor het verplanten van bomen of kap.

Voor het vaststellen van een hoofdstructuur is een analyse gemaakt van de ruimtelijke structuur, de cultuurhistorische structuur en de ecologische structuur. Deze drie structuren vormen samen de basis voor de in het Bomenbeleid opgenomen hoofdstructuur voor de stad. Voor die hoofdstructuur zijn ook basis profielen opgenomen als leidraad voor toekomstige plannen. Daarmee werd ook de verplichting uit het Groenstructuurplan van 2007 ingelost om naast de groenstructuur tevens de bomenstructuur vast te leggen. Een mooie inspraakreactie was destijds ook die van de landelijke Bomenstichting, "eindelijk een beleid dat een stad als Utrecht waardig is"!

Naast de hoofdoggaven werden extra opgaven benoemd, zoals het verbeteren van de beschikbaarheid van informatie, doelstellingen over meer diversiteit, aanpassingen van de eisen bij aanplant (meer groeiruimte), bijzondere maatregelen voor monumentale bomen en indien nodig en verantwoord meer risico nemen bij verplanten van bomen.

De vaststelling van het Bomenbeleid was daarmee de start voor verbeteringen in de processen over hoe we omgaan met bomen. Daar leren we in de praktijk ook van bij en het vraagt om doorontwikkeling. Dat geldt voor veranderende omstandigheden en nieuwe kennis, zoals de klimaatopgave, de steeds drukker wordende ondergrond, het verbeteren van methoden voor waardebeoordeling en meer kennis van ziekten. Voor deze nieuwe inzichten zijn in Hoofdstuk 4 aanbevelingen opgenomen.

1.3 Opbouw van deze evaluatie

De evaluatie is opgebouwd aan de hand van de doelen die eerder in het bomenbeleid gesteld zijn. Per doel is beschreven welke maatregelen uitgevoerd zijn of worden om de omgang met bomen te verbeteren. Tevens is, waar mogelijk, aangegeven tot welke effecten deze maatregelen hebben geleid. De cijfers en grafieken uit de eerdere evaluatie zijn benut en aangevuld met cijfers uit 2016 om de trends zichtbaar te maken. Daarmee maken we het volgen van de doelstellingen van het Bomenbeleid in de tijd mogelijk.

De ontwikkeling van het stadsdeel Leidsche Rijn (wijk 9 en 10) vraagt om dit apart zichtbaar te maken. De grote nieuwbouwopgave gaat gepaard met een eigen tempo en inrichting van een enorm gebied. Waar nodig zijn de getallen en grafieken hierop aangepast. Zo wordt een duidelijker beeld van de ontwikkeling weergegeven.

In de evaluatie schetsen we de ontwikkelingen en de uitdagingen bij het beheer van onze bomen. Daarvoor is aan het slot een agenda voor de toekomst opgenomen.

2 Doelen bomenbeleid, de maatregelen en de uitkomst hiervan.

2.1 Een samenhangende bomenstructuur

Het ontwikkelen van een samenhangende bomenstructuur, gebaseerd op cultuurhistorische, ruimtelijke en ecologische uitgangspunten en het waar mogelijk aanvullen, verbeteren en verder ontwikkelen van deze hoofdstructuur.

Maatregelen:

- De opgave voor de hoofdbomenstructuur is vastgelegd in het bomenbeleid in 2009. Er is een analyse uitgevoerd naar de ontbrekende bomen in de hoofdstructuur en waar dat kon zijn bomen aangeplant.
- Waar zich kansen voordeden buiten de hoofdstructuur, maar wel op locaties waar bomen volwassen kunnen worden, zijn die benut.
- Het gaat bij deze projecten waar mogelijk om zowel herinrichting van de bovengrond als de ondergrond, meestal aangevuld met maatregelen voor bodemverbetering. Voor de hoofdstructuur is het de intentie dat bomen daar volledig kunnen uitgroeien.

Effecten van de maatregelen

- De hoofdbomenstructuur blijkt een uitstekende leidraad bij projecten en is van belang als afwegingskader. Bij de grotere ontwikkelingsprojecten (mobiliteitsprojecten en stedelijke ontwikkeling) is de kaart met de hoofdbomenstructuur leidend voor hoe om te gaan met ingrepen waar bomen in het geding zijn. Het heeft geleid tot vaker verplanten en herplanten en tot meer investeringen in de bomen in deze projecten.
- In de ambtelijke organisatie is sinds begin 2015 het programmateam Openbare Ruimte actief. Hierin coördineren we vanuit de diverse programma's (Groen, Mobiliteit, Ruimtelijke Ontwikkeling, Leidsche Rijn, POS en Stadsbedrijven) projecten in de openbare ruimte. Dit levert meer afstemming op en meer kansen om "werk met werk" te maken die we benutten voor de doelstelling betere Hoofdstructuur. Een recent voorbeeld is het project Hogelanden (vergroening Vechtoevers) dat vanuit drie programma's gezamenlijk is geprogrammeerd. Op dit moment zijn grotere projecten in uitvoering (Stemvork Noordwest en 't Goylaan) waar in combinatie of vanuit het programma Mobiliteit extra aanplant van bomen plaatsvindt.
- De analyse van ontbrekende bomen in de hoofdstructuur heeft geleid tot een lijst van uit te voeren projecten, vaak in combinatie met onderhoudswerkzaamheden van Stadsbedrijven (zie bijlage 1). Een groot deel van deze projecten is ondertussen uitgevoerd.
- Ook locaties buiten de hoofdbomenstructuur benutten we als zich kansen voordoen. Zo is op de Ina Boudier-Bakkerlaan ondergrondse groeiruimte gemaakt (nieuwe bermen van 3 meter breed) en konden groot uitgroeiende bomen (1e grootte) geplant worden. Dat gebeurde ook bij het Oppenheimplein, waar bomen van een kleine soort vervangen zijn door 1e grootte Iepen, zodat op termijn een echt "bomenplein" ontstaat. De bestaande kleinere bomen zijn verplant naar de aanliggende straten.
- Bij grootschalige werkzaamheden lukt het geregeld de ondergrondse infrastructuur mee te nemen, door bijvoorbeeld met alle eigenaren van kabels en leidingen afspraken te maken voor herindeling. Door de nadruk die hierop de laatste tijd is gelegd, mede vanuit de Utrechtse raad is de ondergrond beter in beeld en werken we ook aan verdere verbetering van de planprocessen door bij het ontwerpen bovengrond en ondergrond samen te voegen. Er wordt samenwerking gezocht met andere steden voor ondergronds beleid en voor mogelijk toepasbare oplossingen die voor Utrecht interessant zijn.

2.2 Meer aandacht voor en verzorging van monumentale bomen in gemeentelijk en privébezit

Hoewel wij beleidsmatig geen onderscheid maken in monumentale of niet monumentale bomen - alle bomen zijn van belang en goed onderhoud is overal noodzakelijk - moeten we dat in beheer wel doen. Monumentale bomen vragen nu eenmaal meer onderhoud en inspecties. Naast de gemeentelijke monumentale bomen treffen we, vooral in de binnenstad, ook veel monumentale bomen van particuliere eigenaren. Bij de vaststelling van het bomenbeleid in 2009 is voor deze eigenaren een bijzondere maatregel ingevoerd: de mogelijkheid tot een bijdrage in beheerkosten. Vaak zijn deze bomen mede beeldbepalend voor ons stadsbeeld. Voor de definitie van monumentaal is aangesloten op de normering van de landelijke bomenstichting, 80 jaar of ouder wordt als monumentaal beschouwd.

Maatregelen:

- Bij de invoering van het bomenbeleid is als bijzonderheid de bijdrage regeling onderhoud monumentale bomen voor particulieren ingevoerd. Gezien het grote belang van monumentale bomen en de hoge kosten voor beheer, is de regeling ingevoerd om particulieren te ondersteunen voor max. 50% bijdrage in de kosten met een maximum van 1000 euro.
- Om bomen tot monumentale exemplaren te laten uitgroeien en te behouden zijn diverse maatregelen nodig. Goed onderhoud aan monumentale bomen vraagt om juiste standplaatsen, soortkeuze en voeding in de ondergrond. Recent zijn bijvoorbeeld de bomen in het Zocherplantsoen van nieuwe grond voorzien voor verbetering van voeding. In het Wilhelminapark is samen met de beheergroep de afgelopen vier jaar ruim 160.000 euro geïnvesteerd in verbetering van de bomenstructuur, zowel in bodemverbetering als vervangen van slechte exemplaren om het bomenbestand op lange termijn veilig te stellen.
- Op de landgoederen Amelisweerd-Rhijnauwen is de afgelopen jaren veel werk uitgevoerd om de monumentale lanen te herstellen. In diverse lanen zijn voor de uitgevallen bomen weer nieuwe aangeplant en een enkele laan is geheel hersteld. Een laan door het Hoge Bos is geheel aangeplant met iepen die zijn opgekweekt uit stek van een ruim 200 jaar oude iep uit het Zocherplantsoen. Hiermee kwamen we tegemoet aan behoud van zo origineel mogelijk soortecht materiaal. Met de investeringen kunnen de lanen weer uitgroeien tot monumentale lanen.

Effect van de maatregelen

- De bijdrage voor onderhoud aan monumentale wordt, hoewel beperkt, gebruikt. Per jaar komen enkele verzoeken binnen. Na de evaluatie van 2012 is extra aandacht aan de regeling geschonken en ligt deze op alle wijkbureaus en is beter toegankelijk gemaakt op de website van de gemeente.
- Door de nadruk in het bomenbeleid voor monumentale bomen, wordt er in het reguliere beheer en bij de veiligheidsinspecties meer aandacht aan gegeven. Daardoor kan eerder preventief worden opgetreden voor duurzaam behoud. Er worden ook meer maatregelen genomen in het beheer. (zie eerder maatregelen in het Zocherplantsoen)

2.3 Inzetten op meer volwassen bomen in 2030

Op weg naar meer volwassen bomen, dat is de belangrijkste opgave van het bomenbeleid. Dat vraagt om een goede start bij aanplant, goede verzorging en regelmatige snoei in de jeugdfase en zorgen voor voldoende onder- en bovengrondse groeiruimte. Het sluit aan op de vraag uit eerdere moties zoals de motie "Geen sprietjes, maar bomen". Ook in de Raadsinformatieavond in 2015 was dit het onderwerp, waarbij de nadruk lag op het verbeteren van de ondergrondse groeiruimte.

Aanplant van bomen

Het bomenbeleid maakt een onderscheid in bomen in de hoofdboomstructuur en bomen buiten de hoofdstructuur. Het aantal bomen is niet hoofddoel, een goede kwaliteit en meer volwassen bomen juist wel.

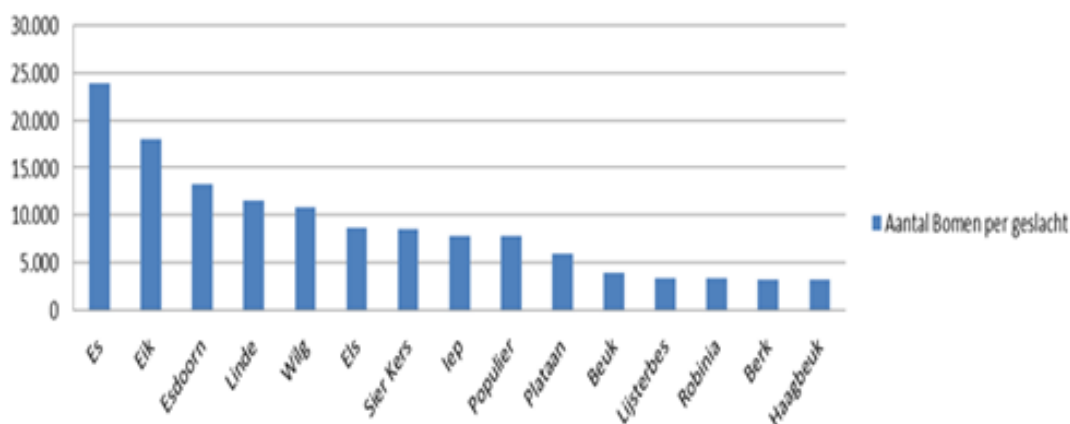
Maatregelen

- Bij herinrichting letten we steeds beter op voldoende ondergrondse groeiruimte. Omdat een goede start voor bomen essentieel is, zijn in het Handboek Openbare Ruimte (HiOR) de eisen aangepast voor ondergrondse groeiruimte en bovengrondse groeiruimte. In de bestaande stad zal dit altijd om afwegingen vragen omdat de bestaande stad beperkingen oplegt. Goede voorbeelden zijn de recente herinrichting van de busbaan Vredenburg en herinrichting Jacobsstraat. In beide gevallen zijn bij de herinrichting nieuwe bomen geplant, waarvoor voldoende groeiruimte is gemaakt in de ondergrond. Ook zijn zwaardere kwekerijbomen geplant dan als eis is opgenomen in het bomenbeleid.
- In de soortensamenstelling van de totale stad zetten we in op meer diversiteit, zowel voor het vergroten van aanbod voor insecten en vogels als voor het beter inspelen op het beperken van de invloed van ziekten en plagen. Bij de Royaards van den Hamkade is als voorbeeld samen met bewoners een nieuw plan gemaakt voor herplant met daarin meer diversiteit.
- Om die diversiteit te waarborgen en te kunnen toetsen, passen we nu de 10-20-30 regel toe, daarbij mag maximaal 10% van het totale bomenbestand dezelfde soort zijn; maximaal 20% van hetzelfde geslacht en maximaal 30% van het totale bomenbestand dezelfde familie mag zijn. Hierdoor beperken we de risico's van ziekten en plagen. Dit werkt als volgt: Linden (geslacht Tilia) komen veel voor in de stad, in meer dan 17 verschillende soorten linden zoals kleinbladige linde, grootbladige linde en zilverlinde. Het geslacht linde (Tilia) maakt weer onderdeel uit van een bredere familie. Door in het beheersysteem deze informatie te koppelen krijgen we beter inzicht in deze relaties en kunnen we hier beter op sturen.
- Recent is een aanpassing doorgevoerd in het HiOR dat een ander grondmengsel voorschrijft voor betere groeicondities. Dit geldt voor grond onder verhardingen.

Effecten van de maatregelen

- Recent (najaar 2015) heeft een Raadsinformatieavond plaatsgevonden over de ondergrondse groeiruimte bij bomen. Hierbij werden mogelijke oplossingsrichtingen aangegeven. Rotterdam (als gastspreker) gaf aan een "toolbox" te hebben ontwikkeld voor bomen en leidingen met oplossingsrichtingen voor meer groeiruimte bij kabels en leidingen. In de samenwerking met Rotterdam bezien we welke oplossingen voor Utrecht interessant zijn en toepasbaar zijn en opgenomen kunnen worden in het HiOR.
- In de Kadernota Openbare Ruimte (in procedure) is nadrukkelijk een paragraaf over de ondergrond opgenomen om een verbetering te maken tussen inrichting bovengronds en ondergronds tegelijk. Dit geldt vooral bij grote ingrepen, waar bij complexe herinrichting ook kabels en leidingen meegenomen kunnen worden. Dit blijft een ingewikkeld proces omdat exploitanten diverse rechten hebben om de ondergrond te mogen gebruiken en we gezamenlijk tot een nieuwe indeling moeten komen.
- De afgelopen jaren zien we meer ziekten, waar vroeger vooral de iepziekte berucht was. We zien ziekten in kastanjes, wilgen en in toenemende mate essen. We spelen hierop op twee manieren in: betrokken te zijn bij landelijk onderzoek voor kennisontwikkeling en door preventief meer variatie aan te planten. In het bomenbeleid 2009 is in de profielen al geanticipeerd op meer diversiteit in soorten en meer ruimte voor ecologische invulling. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen meer stedelijke soorten die het goed doen in de stad (goed bestand tegen luchtvervuiling en typische stadseigenschappen) en meer inheemse natuurlijke soorten in de "buitengebieden". De aanbevelingen voor betere ecologische condities krijgen hiermee steeds betere invulling.
- Bij onderzoek participeren we met overige steden, zodat we sneller van elkaar leren en gezamenlijk met onderzoeksinstituten aan oplossingen en preventie kunnen werken.

Overzicht soorten samenstelling 15 meest voorkomende soorten van Gemeente Utrecht

Afbeelding:
Bron: beheersysteem
Stadsbedrijven 2016

2.4 Beheer en aantallen van bestaande bomen

Steeds meer beheermaatregelen worden ingezet voor de duurzame ontwikkeling van onze bomen. Het gaat om maatregelen als beluchten en bemesten van de ondergrond, het plaatsen van verticale drainage en bemesten/beluchten met specifieke methoden en bodemverbetering (zoals het aanbrengen van wormen in het Julianapark). We zien ook dat deze projecten tot een betere vitaliteit van de bomen leiden en de levensduur verlengt.

Foto:

**Beluchten en bemesten
(ploffen)**

Aantallen bomen in de stad (zie tabel)

Bij de ontwikkeling van de stad zien we vooral in het stadsdeel Leidsche Rijn grote aantallen jonge aanplant. Als het stadsdeel Leidsche Rijn volledig ontwikkeld is, is de verwachting dat er rond de 30.000 straat- en laanbomen zijn bijgekomen. Daarbij zijn de bosgedeelten van het Maximapark niet meegerekend, waar duizenden jongen bomen zijn geplant die zullen uitgroeien tot bos. De toename van deze aantallen jonge bomen zien we terug in de tabel gemiddelde leeftijd.

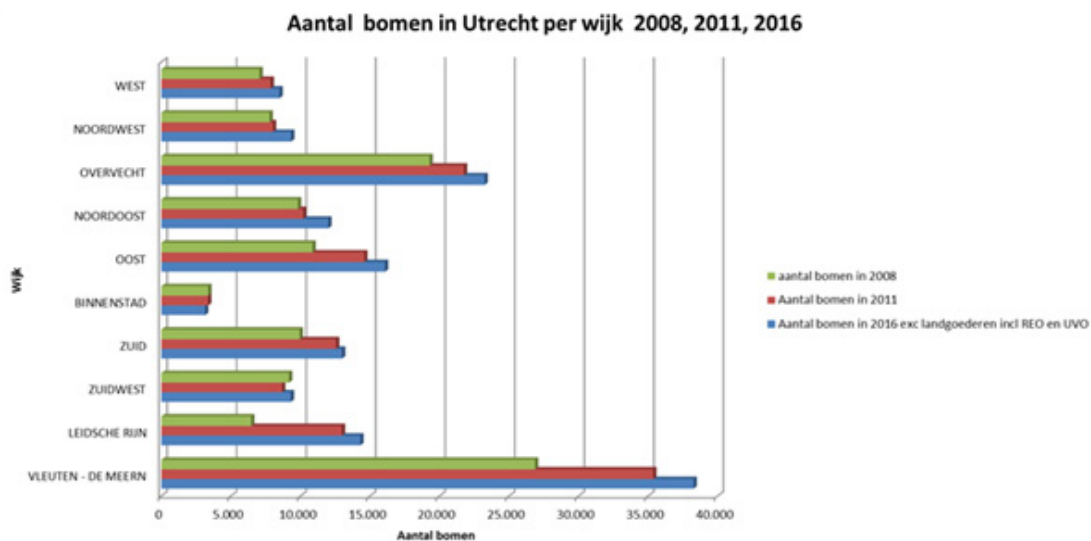
In de andere wijken zijn de verschillen beperkt. Wel is de invloed van Stationsgebied (binnenstad) merkbaar. Binnen de afspraken voor de ontwikkeling van het Stationsgebied komen alle bomen weer terug. In onderstaande tabel zijn de aantallen weergegeven. Door de mutaties binnen het bestand (REO en UVO toegevoegd aan beheer Stadsbedrijven) zien we een sterke groei in de aantallen. Voor 2016 splitsen we dat nog uit ter vergelijking met de eerdere evaluatie. In de totaalkolom zijn nu wel alle bomen, voor zover in beheer bij de gemeente, opgenomen.

Daarbij geldt dat er nog veel meer bomen in de stad voorkomen: bomen in particulier bezit, bomen in beheer bij de Utrecht Science Park (vrijwel alle bomen op de Uithof), alle bomen in Haarzuilens van Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer. Deze bomen beheren wij niet, maar dragen wel bij aan de beleving en de functie van de bomen in onze stad.

Wijknaam	Aantal bomen in 2016	Toevoeging UVO/REO/landgoederen	Aantal bomen in 2011	Aantal bomen in 2008
WEST	8.493	317	7.865	7.058
NOORDWEST	9.329	890	8.029	7.780
OVERVECHT	23.235	1.380	21.760	19.279
NOORDOOST	12.007	1.278	10.200	9.823
OOST	16.080	1.758	14.592	10.865
BINNENSTAD	3.148	59	3.366	3.374
ZUID	12.994	422	12.566	9.947
ZUIDWEST	9.311	359	8.682	9.183
LEIDSCHER RIJN	14.314	377	12.980	6.460
VLEUTEN - DE MEERN	38.271	1.247	35.370	26.862
LANDGOEDEREN *	12.796	12.796		
Totaal	159.978	20.883	135.410	110.631

In 2008 waren er ruim 110.000 bomen opgenomen in het systeem van Stadsbedrijven (SB), de gemeentelijke uitvoeringsorganisatie die de bomen in Utrecht beheert. Per januari 2016 is dit aantal opgelopen naar bijna 160.000 bomen.

Ten opzichte van de vorige evaluatie (2011) is er een toename van circa 24.500 bomen waarvan circa 3.600 bomen nieuwe aanplant betreft, 12.800 bomen van de landgoederen zijn opgenomen en 8.000 door samenvoeging van bestanden overige gemeentelijke diensten (REO en UVO) die nu bij SB in beheer zijn. We verwachten nog een behoorlijke groei de komende jaren door de verdere ontwikkeling van Leidsche Rijn en de inbreidinglocaties in de bestaande stad waar nieuwe woonomgeving zal worden gemaakt.

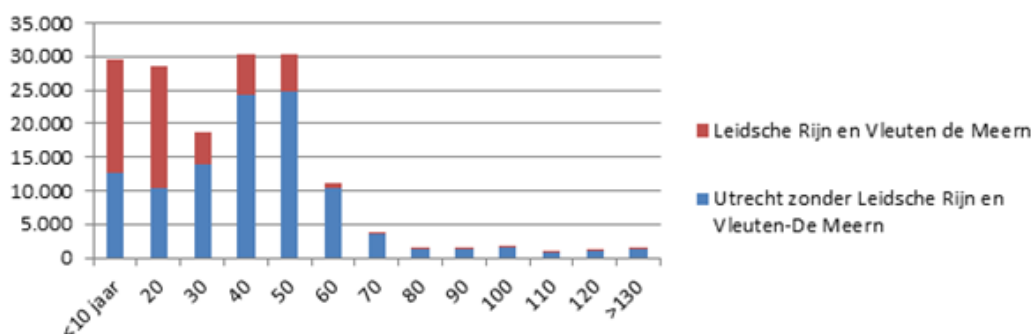

Eén van de opgaven van het bomenbeleid is meer volwassen bomen. Daarvoor is het interessant te weten hoe de leeftijdsopbouw is per wijk. In de onderstaande tabel is de gemiddelde leeftijdsopbouw voor Utrecht weergegeven. Over het algemeen zien we langzaam een groei van de gemiddelde leeftijd, in lijn met ons beleid. Bij Leidsche Rijn zakt de gemiddelde leeftijd door de grote aantallen jonge aanplant. Bij Oost is de daling verklaarbaar door de toevoeging van veel bomen in het bestand vanuit UVO (forten en begraafplaatsen).

Wijknaam/Jaartal	gemiddelde leeftijd 2016	Toevoeging UVO/REO	gemiddelde leeftijd 2011	gemiddelde leeftijd 2008
WEST	33,8	34,7	32,3	33,7
NOORDWEST	30,8	37,6	30,3	32,8
OVERVECHT	36,1	34,1	34,2	32,7
NOORDOOST	33,4	38,7	31,7	30,0
OOST	39,0	35,5	38	39,4
BINNENSTAD	48,6	29,8	45,3	41,7
ZUID	32,4	32,7	29,9	29,0
ZUIDWEST	30,9	27,7	29,4	27,4
LEIDSCHER RIJN	15,6	13,4	13,1	15,2
VLEUTEN - DE MEERN	19,3	17,0	16,5	17,7
Gemiddeld	29,0	46,4	27,0	28,1
LANDGOEDEREN	55,2	Voorlopig gegeven, omdat veel plantjaren nog onbekend zijn		

In de tabel met de leeftijdsopbouw per tien jaar indeling is het stadsdeel Leidsche Rijn apart zichtbaar gemaakt. Daar is vooral de invloed zichtbaar van de aantallen bomen in de leeftijden bij 0-10 jaar en 10-20 jaar. In de tabel is ook goed zichtbaar dat de vorige reeks grote stadsuitbreidingen plaatsvonden in de jaren na de oorlog en die nu veel bomen oplevert van tussen de 40 en 60 jaar

Leeftijdsopbouw aantal bomen per 10 jaar Utrecht

2.5 Vellen van bomen, nieuwe ontwikkelingen en jaarlijks beheer

Ontwikkeling

Bomen die voor projecten plaats moeten maken vallen onder de omgevingsvergunning en zijn meestal onderdeel van deze projecten. De afwegingen hierbij komen via de bijbehorende bomenparagraaf mee met deze plannen. Recent waren enkele projecten hiervoor in behandeling bij de raad zoals Cremerstraat, Leidsche Rijn Centrum Oost, Uithoflijn, busbaan Centrum-Kanaleneiland - Leidsche Rijn en Leeuwensteijn. Compensatie van de bomen in deze plannen is uitgewerkt in de bomenparagraaf. Voor Leidsche Rijn is bijvoorbeeld vanaf de start in 2000 gewerkt aan de aanleg van het Maximapark als compensatie voor geheel Leidsche Rijn (naast de rijksopgave voor Haarzuilens). Afgelopen seizoen en komend plantseizoen vinden compensatie maatregelen plaats voor de spoorverdubbeling bij het Baden Powellpark en Opaalweg ten laste van ProRail. Voor de Opaalweg is samen met de bewoners het bomenplan gemaakt.

Beheer

Naast de kap van bomen in projecten gaan er jaarlijks bomen dood door ziekte, schade of gewoon omdat zij aan het einde van hun levensduur zijn. Soms is sprake van gevaarlijke situaties die ontstaan en vragen om maatregelen. Of bomen worden zo slecht dat zij gevaar opleveren bij storm. Incidenteel gaat het ook om problemen door wortelopdruk. Vervanging is dan onvermijdelijk. Jaarlijks leidt dit tot een vellijst (voorjaar en najaar) van gemiddeld 800 bomen per jaar. In deze vellijst zijn ook diverse beheerprojecten opgenomen, zoals het vervangen van oude populieren in Overvecht en andere straatgewijs uitgevoerde projecten.

Jaar	Totaal	Ziek	% Ziekte
2011	829	165	20%
2012	860	108	13%
2013	844	219	26%
2014	978	173	18%
2015	509	94	18%

Overzicht vellijst afgelopen jaren (bij ziekte is iepziekte niet inbegrepen, zie toelichting onder)

Het gemiddelde aantal per jaar is gezien het totale bestand ca. 0,5% van het areaal. Voor 2015 zien we een daling, maar die lijkt nog incidenteel. De verwachting is niet dat dit aantal verder zal dalen, het is ten opzichte van het totaal aantal bomen al zeer gering.

In de tabel is ook het aantal bomen opgenomen dat is geveld vanwege aantastingen. De laatste jaren zijn er door het zoeken naar meer variatie minder grote aantallen per soort vervangen. Gezien de huidige samenstelling blijft dit risico wel aanwezig. De nieuwe ziekte bij de Es en de al een paar jaar durende kastanjeziekte zijn voorbeelden die voorlopig risico's opleveren. Nieuwe technieken zoals onder andere warm houden van bomen worden nauw gevolgd op hun effect en inzetbaarheid voor Utrecht. Door de diversiteit te vergroten proberen we hier verbetering in te bereiken. Daarom monitoren we dit gegeven.

Iepen geveld vanwege iepziekte zijn niet opgenomen in de tabel. Voor iepziekte is er een vrijstelling van de kapvergunningsplicht. Aantastende iepen worden direct gekapt vanwege hun besmettingsgevaar (aantasten andere iepen). Door direct te reageren houden we de jaarlijkse uitval beperkt en verlengen we de termijn waarbinnen we deze niet-resistente soorten zullen verliezen. Het gaat de laatste jaren om ca. honderd bomen per jaar. Door de aanplant van resistente soorten in de afgelopen 30 jaar neemt het aantal ziektegevoelige iepen langzaam af.

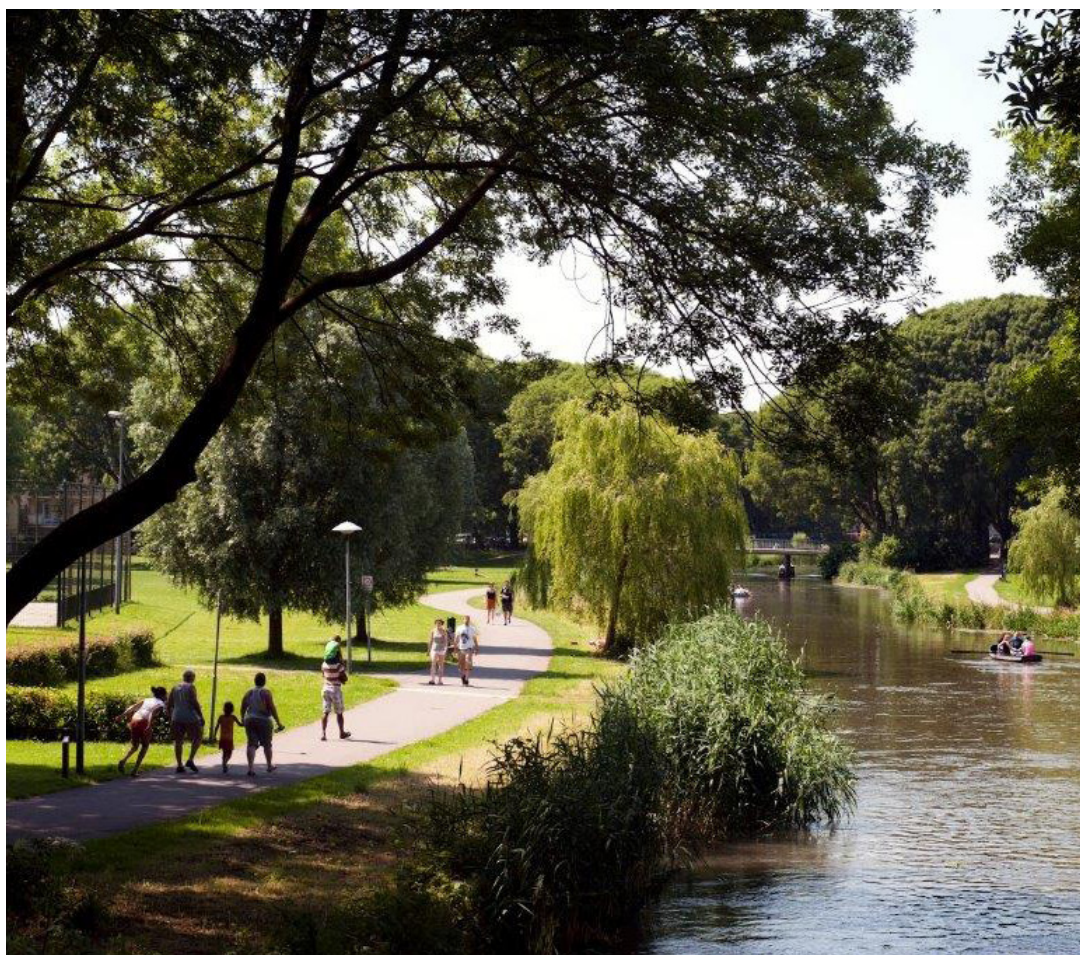
2.6 Hinder van bomen

Geregeld komen verzoeken binnen voor snoei van bomen of zelfs voor het kappen van bomen door hinder. Hinder/overlast vormt zelden reden tot ingrijpen in de vorm van snoeien of vellen van bomen. Alleen in gevallen waarbij bewoners veel overlast ondervonden en geen andere oplossing mogelijk was zijn maatregelen genomen om de ondervonden overlast te beëindigen of te beperken.

Als hinder/overlast wordt bijvoorbeeld ervaren: schaduw, verhinderen van lichttoetreding, bladval, pluis, stuifmeel (allergie), insecten), vervuiling door uitwerpselen van vogels, schade als gevolg van wortelopdruk, etc. De mate van hinder varieert van gering tot ingrijpend. Uit jurisprudentie blijkt bijvoorbeeld dat onvoldoende lichttoetreding een reden kan zijn voor maatregelen, mits bomen gedurende de gehele dag de zon wegnemen uit een tuin. Dat kan in een degelijk geval tot snoei of kap leiden. Voldoende lichttoetreding wordt uitsluitend bekeken vanuit het eigen perceel (pand). De aanwezigheid van bomen die een deel van de dag de zon uit de tuin wegneemt wordt niet juridisch als onrechtmatig aangemerkt. Schaduwhinder en daardoor een lager rendement bij zonnepanelen is eveneens geen argument om bomen te snoeien, laat staan te kappen.

Schade aan eigendommen van anderen, welke wordt veroorzaakt door opdrukkende boomwortels, kan aanleiding geven tot het nemen van maatregelen. Dit geldt alleen als andere mogelijkheden om schade te voorkomen zijn uitgeput.

Foto:
Kromme Rijn oever bij
Napoleonplantsoen

2.7 Afwegen belangen

Met de invoering van de Bomenparagraaf in 2009 is een belangrijke stap gezet naar een transparantere afweging en het beter in beeld brengen van behoud of vervanging van bomen. Door het instrument is er beduidend meer nadruk op het handhaven van bestaande groene waarden in een plangebied en indien herplant of compensatie noodzakelijk is, hoe deze wordt vormgegeven. Als compensatie niet binnen het plangebied kan worden uitgevoerd, zien we ook meer compensatie in andere locaties en zeer incidenteel in afkoop. Doordat er ook meer ruimte in de tijd ontstaat, kunnen we ook beter maatregelen nemen bij verplanten. Door de werking van de bomenparagraaf kunnen we ook bij externe projecten beter sturen op inzicht in de gevolgen van de bestaande bomen en hoe daarmee om te gaan.

Effect van de bomenparagraaf

- Invoering van de bomenparagraaf heeft geleid tot meer en meer transparante discussie over hoe bestaand groen is te handhaven, welke varianten er mogelijk zijn en hoe compensatie en herplant plaatsvindt. Dit gebeurt zowel op projectniveau, bij onderhandeling en in de raadscommissie bij projecten die daar ter besluitvorming worden voorgelegd. In de uitwerking leidt het ook vaker tot alternatieven, zoals ook de bedoeling was bij invoering van de bomenparagraaf. Inhoudelijk kan de afweging nog scherper worden voorgesteld en kan ook mogelijk vaker worden aangegeven welke varianten onderzocht zijn en tot welke keuze er is gekomen en welke keuzes er nog mogelijk zijn.
- De bomenparagrafen zijn nog niet overal uniform. Deels worden zij door externen opgesteld, deels vanuit de eigen organisatie.. De nadruk ligt nu nog veelal op het in beeld brengen van de bestaande bomen. Belangrijker is hoe bestaande bomen kunnen worden ingepast en hoe zij kunnen worden behouden. Die afweging kan in de bomenparagraaf beter worden toegelicht. Dat kan ook vaker tot meerdere scenario's leiden.
- Door de invoering van de Bomenparagraaf is eerder duidelijk welke bomen eventueel verplantbaar zijn. Doordat die afweging ook eerder in de tijd plaatsvindt, is er meer tijd voor technische voorbereiding voor het verplanten. Minimaal is 1 jaar voorbereiding noodzakelijk, bij zwaardere bomen loopt dit op tot 2 jaar. Een goed voorbeeld met juiste voorbereidingstijd was o.a. het project fietsbrug De Gagel, waarbij ruim 20 volwassen eiken zijn verplant, deels binnen de locatie en enkele naar het Maximapark. Ook bij het HOV project, lijn om de zuid, zijn grote aantallen(meer dan 80 stuks) linden op tijd voorbereid en verplant en ook bij kleinere projecten vindt verplanten indien noodzakelijk steeds vaker plaats. Daarbij accepteren we ook dat verplanten ook risico met zich mee brengt zoals incidenteel uitvallen van bomen na verplanten.
- Bij het herstel van de kademuren bij de Werven wordt veel zorg en aandacht besteed aan het handhaven en herplanten van bomen. Bij de start van de restauratie is een uitgebreide bomeninventarisatie uitgevoerd, waarbij de conditie van elke boom is aangegeven en een indicatie of behoud mogelijk is. Samen met de betrokken bewoners en experts wordt elke boom vooruit lopend op de werkzaamheden opnieuw beoordeeld en vindt een zorgvuldige afweging plaats.

2.8 Verbeteren communicatie naar inwoners bij onvermijdelijke kap

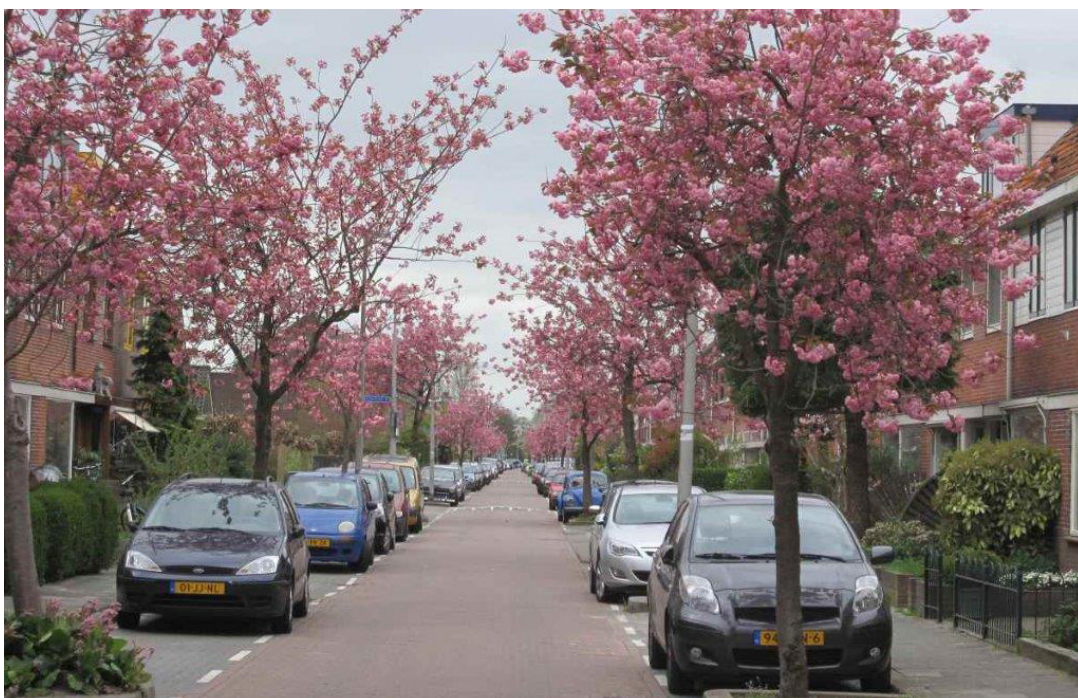
De bewoners van Utrecht zijn zeer gehecht aan de bomen en het groen in hun stad. Dat geldt zeker voor het groen in hun directe woonomgeving of in bijzondere parken of plantsoenen. Als er ingrepen noodzakelijk zijn vraagt dit om een zorgvuldige communicatie wanneer kap onvermijdelijk is. Vaak is er in het voortraject bij vergunningaanvraag al vooroverleg en wordt op basis van dat vooroverleg door de initiatiefnemer besloten voor welke bomen hij uiteindelijk een velvergunning aanvraagt. Zo worden aanvragen voor tijdelijke kap geweigerd, zoeken we met aanvragers al naar betere oplossingen en worden vergunningen aangehouden totdat we overtuigd zijn dat er geen alternatieven voor kap zijn. Ook als we voornemens zijn een vergunning te weigeren omdat we niet overtuigd zijn van de nut en noodzaak van de kap van de bomen (obv ons bomenbeleid) dan adviseren we de aanvrager vaak om de vergunning in te trekken. Bovenstaande is voor bewoners vaak niet goed zichtbaar, ze zien alleen de vergunningen die aangevraagd en die verleend worden.

De gemeente verbetert de communicatie voortdurend, maar verbetering blijft altijd mogelijk. Ook bij verdere verbetering van communicatie zal er niet altijd begrip zijn voor de maatregelen.

Maatregelen

Sinds medio 2012 zijn de bomenkaart en database publiekelijk raadpleegbaar via de site van de gemeente en beschikbaar gesteld als "open data". Dat levert leuke dingen op. Zo maakt de site "pluk de stad" gebruik van de gemeentelijke database om aan te geven waar bomen staan die eetbare vruchten opleveren. Ook bewoners die inzicht willen welke bomen er precies in hun straat of park staan, kunnen die gegevens raadplegen. Op dit moment wordt er gewerkt aan het verbeteren van het actualiseren van de gegevens en dit online raadpleegbaar te maken. Dit verbetert de informatievoorziening voor aanvragers van een vergunning. Hier besteden we nu extra aandacht aan.

Foto:
**Bloeiende Prunus in
Hoograven**

Over werkzaamheden aan bomen communiceert de gemeente via diverse middelen:

- wijkberichten
- advertenties (in het geval van de gemeentelijke vellijst)
- bewonersavonden en/of
- informatieve bijeenkomsten ter plekke
- een speciale projectpagina (in het geval van de Europaweg)
- de gemeentelijke site (www.utrecht.nl/bomen) en
- steeds vaker via social media.

Vellen

In het geval van het vellen (noodvelling of boom op de vellijst) of snoeien van bomen ontvangen omwonenden vooraf een wijkbericht (of achteraf als de boom met grote spoed moest worden geveld vanwege gevaar voor de omgeving). Dit bericht gaat ook naar het betreffende wijkbureau en wordt op de wijkwebsite geplaatst. Aan het verbeteren van de publieksvriendelijkheid van de informatie en hoe te raadplegen wordt op dit moment gewerkt.

Omgevingsvergunning

Bij grotere gemeentelijke projecten organiseren we een informatieavond. Daarbij informeren we bewoners en ondernemers over het project en de gevolgen voor de bomen. Bij het verlenen van een omgevingsvergunning of in het voortraject daarvan organiseren we steeds vaker een informatieavond voor bewoners en bedrijven. Andere voorbeelden zijn de bomen op de werven met een eigen procesafspraken en organisatie met experts en zoals gebeurd is met het beheerplan voor het Wilhelminapark. Hetzelfde geldt voor grote projecten in Leidsche Rijn of het POS gebied of vanuit Mobiliteit. Bij projecten van derden adviseren wij de initiatiefnemers in het vooroverleg een informatieavond te organiseren.

Welke invloed krijgen bewoners in hun project

Bij projecten waarbij meerdere bomen in een straat of gebied worden vervangen door nieuwe bomen, krijgen bewoners de mogelijkheid mee te denken over de nieuw te plaatsen bomen via een participatietraject. Als voorbeeld de Rode Beuk bij het Wilhelminapark. Deze is ziek en zal in de komende jaren vervangen moeten worden. Samen met de bewoners kijken we naar hoe de boom tijdelijk in stand te houden is, hoe te vervangen en op welk moment kap onvermijdelijk is.

Op dit moment worden al meer bijlagen van omgevingsvergunningen digitaal ontsloten. Dat past ook bij onze rol van transparante overheid. Dit maakt het voor bewoners eenvoudiger om via internet de juiste gegevens te raadplegen.

2.8 vereenvoudiging APV en begrenzing Boswet

De wijziging van de APV in 2009, waarbij voor de meeste particuliere bomen geen velvergunning meer hoeft te worden aangevraagd, heeft nauwelijks effect gehad op het totale bomenbestand. Er komen bij de wijkbureaus vrijwel geen meldingen binnen van "illegale" kap van bomen. Tot daarvoor werden deze aanvragen ook altijd gehonoreerd.

Begrenzing Boswet

In 2015 is de Boswet aangepast en is een nieuwe juridische situatie opgetreden. Velvergunningen in gebieden die onder de Boswet vallen kunnen sindsdien niet meer tegelijkertijd onder de gemeentelijke APV en Boswet vallen. Nu worden kapwerkzaamheden in boswetgebied bij de minister gemeld (via Provincie) die wel vrijwel altijd herplant oplegt.

Utrecht hanteert nog een begrenzing Boswet binnen haar gemeentegrens die dateert uit 2007. In dat jaar is voor de laatste keer de "grens bebouwde kom boswet" gewijzigd. Daar is destijds bewust voor gekozen. Met die wijziging zijn o.a. Maximapark, Haarzuilens en de parken Meentpark, Balijepark Veldhuizen, Kloosterpark en grote groenstroken langs de rijkswegen (A2/ A12/A27) onder de boswet komen te vallen. Reden hiervoor was dat boscompensatie voor verlegging A2 (Leidsche Rijn) en andere rijkswegen alleen mogelijk was binnen Boswet gebied. Door bij de vaststelling hierop te anticiperen zijn hectaren groen in het Maximapark tot stand gekomen als compensatie voor verlegging A2 en gefinancierd door het Rijk.

Door de recente wijziging van de Boswet is er nu een nieuwe situatie waarbij de gemeente over deze gebieden geen bevoegd gezag meer is. Een aantal steden (Amsterdam, Leiden) heeft haar gemeentegrens weer samen laten vallen met de begrenzing Boswet. Daarmee zijn zij weer overal bevoegd gezag. Met ons Bomenbeleid en de herplant eisen die we hierin geformuleerd is en die onderdeel zijn van de APV en omgevingsvergunning, is dit ook voor Utrecht mogelijk.

Foto:

Wilhelminapark

Voorstel aanpassing begrenzing Boswet.

Als gevolg van de nieuwe situatie en de wens van de raad om deze begrenzing aan te passen zullen wij dit jaar die aanpassing voorbereiden en voorleggen. Bij deze aanpassing geldt nog de kanttekening of de compensatiegelden van Rijkswaterstaat en ProRail inzetbaar blijven voor Utrecht binnen de bebouwde kom, niet zijnde gebied onder de Boswet. Dat zou er toe kunnen leiden dat de stroken rondom de rijkswegen die nu onder de boswet vallen, ook zo blijven. In het voorstel voor de aanpassing van de begrenzing komen we hierop terug. Alle overige parken die in 2007 onder de boswet zijn gebracht kunnen onder de reguliere bebouwde kom worden gebracht. Dit geldt dan o.a. voor het Maximapark, Haarzuilens en de eerder genoemde parken langs de A12 in Vleuten. Omdat de provincie hier ook een rol heeft starten we ook het overleg met de provincie over ons voornemen tot wijziging.

Foto:
**Verplanting volwassen
Esdoorn, januari 2016.
Van Eyckmanlaan naar
overzijde park De Groene
Kop**

3 Agenda voor de toekomst

3.1 Kansen voor verdere ontwikkeling

Het bomenbeleid is vastgesteld in 2009. Ondertussen ontstaan nieuwe inzichten en komen nieuwe vragen aan de orde die van belang zijn voor het realiseren van de doelstellingen van het beleid. Ook externe omstandigheden vragen extra aandacht omdat zij van belang zijn. Hieronder geven wij de belangrijkste ontwikkelingen aan.

De Gemeente Utrecht heeft gezondheid als speerpunt in het collegeakkoord. Gezonde verstedelijking, of Healthy Urban Living, is ondenkbaar zonder een rol van de bomen daarin. Recent hebben we hiervoor ook de City Deal "Waarden van Groen en Blauw in de stad" getekend. Bomen leveren zuurstof, schaduw en waterbergende capaciteit. De rol die bomen vervullen bij klimaatadaptie is door onderzoek steeds duidelijker. Vooral dat door vochttekort bomen in de binnenstad beperkt kunnen verdampen vraagt om oplossingen. Met het onthardingsprogramma als onderdeel van de nota Watertaken zetten we hier stappen voor.

Uit onderzoek blijkt dat de bomen in parken en brede bermen de beste toekomstverwachtingen hebben. Bomen in woonstraten zijn van belang voor het leefklimaat in die straten, maar kennen een beperktere levensduur. Dat vraagt om, conform het vastgestelde beleid, te blijven investeren in de hoofdstructuur. Dat doen we met het Meerjaren Groenprogramma, bij de inrichtingsprojecten (Mobiliteit, POS, Leidsche Rijn) en via de middelen uit de Nota Kapitaalgoederen.

De ondergrondse groeiruimte in een drukke ondergrond van kabels en leidingen speelt een steeds belangrijker rol. Hiertoe worden stappen gezet door eisen aan te passen in het HiOR en in grotere plannen de mogelijke verlegging van kabels en leidingen te organiseren.

3.2 Kansen voor beheer

In het bomenbeleid van 2009 is opgenomen meer diversiteit te zoeken om bij ziekten en plagen beter bestand te zijn tegen gevolgen (verlies van bomen van 1 soort). Dit vraagt bij de herinrichtingsplannen steeds meer aandacht. Dit koppelen we waar dit kan nu ook steeds meer aan gebruik van inheemse soorten. De komende decennia zal de soortensamenstelling meer divers worden en zijn we beter voorbereid op ziekten en plagen.

3.3 I-tree

I-tree is een nieuwe methode voor de waardebeoordeling van bomen. Voor de waardebeoordeling is tot nu toe de boomwaardebeoordeling (voorheen Methode Raad) in gebruik. Die is juridisch goed werkbaar voor het berekenen van schade door en aan bomen. De I-tree methode is op dit moment nog een meer bosbouwkundige waardebeoordeling met Amerikaanse oorsprong. Een aantal gemeenten onderzoekt samen of deze methode bruikbaar is voor de waardebeoordeling van bomen in algemene zin en voor de afweging in ruimtelijke plannen. Er wordt onderzocht of deze methode bruikbaar kan worden gemaakt voor de Nederlandse stadsomgeving. Utrecht is betrokken bij dit onderzoek. De verwachting is dat medio 2017 dit onderzoek wordt afgerond.

4 Eindconclusie

Met het Bomenbeleid van 2009 is een belangrijke stap gezet in het verbeteren van de regelgeving en het verbeteren van de transparantie in besluitvorming en communicatie en zijn doelstellingen geformuleerd voor behoud en ontwikkeling.

De doelstellingen voor verder ontwikkelen van het bomenbestand zien we terug in een gestage groei van het aantal bomen en ook een verbetering van de gemiddelde leeftijd van onze bomen. We zien ook dat in Leidsche Rijn en POS gebied vooral de nieuwe aanplant plaatsvindt. Bij Leidsche Rijn is ook de herplant in het Maximapark vrijwel afgerond en heeft een zeer goed gebruikt park opgeleverd. Het rijk heeft haar compensatie in het landinrichtingsgebied Haarzuilens uitgevoerd. Bij POS wordt de afspraak van compensatie van alle verloren gegaane bomen ook langzaam zichtbaar, hoewel het gebied volop in ontwikkeling is. Alle nieuwe bomen rondom de recent geopende stadssingel zijn aangeplant.

De bomenparagraaf is sinds haar invoering steeds meer gebruikelijk onderdeel van het planproces en van discussie in de commissie. Dat hoort ook bij de transparantie in afweging. Het leidt nu ook vaker tot andere oplossingen en tot minder kap van bomen. We verplanten ook steeds meer bomen als handhaven op de locatie onmogelijk is. Voor tijdelijke voorzieningen weigeren we nu vrijwel altijd kapaanvragen.

Maar we staan ook niet stil. Diverse moties uit de afgelopen periode hebben aansporingen gegeven om maatregelen aan te scherpen. De motie "geen sprietjes maar bomen" leidt al tot meer zwaardere aanplant en vaker verplanten. Ook de motie "blanco vel met groene stippen" heeft nut en noodzaak van de bomenparagraaf onderstreept. In het vooroverleg met ontwikkelaars bewijst de bomenparagraaf haar nut en worden de bomen belangrijker in de afweging.

Het belang van bomen is zeker niet tot het programma Openbare Ruimte en Groen beperkt. Samen met de andere programma's in de fysieke ruimte wordt door intensievere samenwerking meer werk verzet voor de bomen. Het leidt vaker tot verplanten, er wordt gezamenlijk gezocht naar nieuwe locaties voor bomen als behoud op de oorspronkelijke locatie niet mogelijk is (Cremerstraat) en ook maken we deze plannen samen met de bewoners (Opaalweg, compensatie ProRail). Het leidt steeds meer tot gezamenlijke programmering zoals bij het project Hogelanden (vergroening, ontharding en fietsstraat).

Bij de uitdagingen voor de toekomst staan zaken die om uitvoering vragen. Bij de klimaatopgave en de rol van bomen komt door onderzoek steeds meer de waarde van een goede ondergrond naar voren. Dit past in onze betrokkenheid bij de City Deal "Waarden van Groen en Blauw" Bij de discussie over de drukte in de ondergrond zoeken we naar meer en betere groeiruimte voor bomen. Daar zetten we nu ook stappen in. Een betere onderbouwing van de waarde van bomen vraagt om een andere benadering dan de boomwaarde vanuit schadeverhaal. Dat zoeken we in het vergroten van biodiversiteit ter voorkoming van ziekten en plagen en een betere aansluiting op onze ecosystemen verbetert.

Bijlagen

Voorbeelden investeringen in hoofdstructuur		
Wilhelminapark beheerplan	bijdrage aan behoud en herstel historische bomenstructuur	2011 t/m 2014
Talmalaan ,grotere bomen	bijdrage aan planten 17 grotere maat bomen dan gebruikelijk	2011, 2012
Overvecht speelstraten	bijdrage aan vergroening en wortelruimte maken voor bomen	2011
Transwijk	bijdrage aan planten 15 grotere bomen dan gebruikelijk	2012
Weg naar Rhijnauwen (bij zwembad)	Ca. 7 extra bomen bij zwembad Kromme Rijn richting Rhijnauwen	2012
Ina Boudier Bakkerlaan	3 meter brede strook verharding verwijderd en 30 zware eiken geplant	2012
Oppenheimplein	Aanplant grotere maat bomen (7 iepen) en vergroenen van omgeving	2012 t/m 2015
Churchillaan Zuid	bijdrage aan aanleggen groene lob met bomen	2013
Jordanlaan	opheffen 6 Parkeerplaatsen en planten 5 grotere kastanjes in hoofdbomenstructuur	2013 t/m 2015
Blauwkapel radiaal	Mogelijke aanplant van 12 bomen, vanwege archeologische belemmeringen en mogelijke restanten munitie 2e WO gestopt	2013 t/m 2015
Plompetorengracht	onderzoek uitgevoerd; aanplanten 6 bomen is pas mogelijk als hele straat open gaat	2013
Vondellaan	6 bomen geplant in de hoofdboomstructuur	2013
Marshallaan	aanplant 10 bomen in de bomenstructuur	2013
Cereol	15 bomen aangeplant in hoofdstructuur langs Merwedekanaal	2013
Bethlehemplein	Diverse pleinen langs Amsterdamse straatweg, verbeteren groeiplaatsen	2013
Domstraat boom	ondergrondse groeirimte en bijdrage aan boom	2014
Universiteitsweg	Ca. 30 volwassen bomen herplant samen met universiteit	2014
Kanaalweg	5 bomen op verzoek van bewoners geplant	2014, 2015
ARK ter hoogte onderdoorgang IKEA	bomen en groenere inrichting onderdoorgang en toegangsweg vanaf A12	2015

